

Η άδεια δημόσιας χρήσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Πρώτη ευρωπαϊκή άδεια ελεύθερου λογισμικού

Κώστας Κόϊκας¹

A. Η νομική ιδιοτυπία των αδειών ελεύθερου λογισμικού.

Ίσως είναι κοινοτυπία να υπογραμμιστεί η εντυπωσιακή ανάπτυξη του *ελεύθερου* λογισμικού ή λογισμικού *ανοιχτού κώδικα* στις μέρες μας². Εναλλακτικός τύπος ανάπτυξης και χρήσης λογισμικού, στο οποίο η δυνατότητα αλλαγών ή βελτιώσεων - ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες αυτού που το χρησιμοποιεί - παρέχεται στους χρήστες μέσω της ελεύθερης διάθεσης τόσο του πηγαίου όσο και του εκτελέσιμου κώδικα, το ελεύθερο λογισμικό μετέβαλε ριζικά τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται και αξιοποιείται η πληροφόρηση³.

Γύρω από αυτή τη λογική δημιουργήθηκε μια τεράστια κοινότητα χρηστών και προγραμματιστών, οι οποίοι συμβάλλουν στη συνεχή βελτίωση του λογισμικού, παρέχοντας εθελοντικά τις γνώσεις τους σε όλους. Αυτή η αλληλεγγύη, αντανακλώντας ένα πνεύμα κοινής ευθύνης, αποτελεί συγχρόνως το ζωτικότερο στοιχείο για την διάδοση του ελεύθερου λογισμικού. Πρέπει να τονιστεί ότι η διάδοση του ελεύθερου λογισμικού στηρίζεται στην ευρεία χρήση του διαδικτύου. Συγχρόνως, όμως, η ανάπτυξη του διαδικτύου βασίζεται κατεξοχήν στο λογισμικό αυτό. Η σχέση τους λοιπόν είναι στενή και αμφίδρομη.

Όπως κάθε λογισμικό, το ελεύθερο λογισμικό παραμένει ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, δηλαδή μια ακολουθία εντολών αναγνώσιμων από την μηχανή, έτσι ώστε η τελευταία να μπορέσει να εκτελέσει κάποιες εργασίες (δηλαδή υπολογισμούς). Όπως το περιεχόμενο ενός βιβλίου αποτυπώνεται σ' ένα κείμενο, έτσι και το πρόγραμμα ενός υπολογιστή αποτυπώνεται σ' ένα κωδικοποιημένο, ούτως ειπείν, κείμενο, τον κώδικα του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Υπάρχουν, πρέπει να σημειωθεί, διάφοροι τύποι κωδίκων⁴.

¹ Ο Κώστας Κόϊκας εργάζεται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι απόψεις που εκφράζει στο κείμενο αυτό είναι αυστηρά προσωπικές.

² Η διάκριση συνδέεται με την διαφοροποίηση των απόψεων που έχουν υποστηριχθεί. Έτσι, η Free Software Foundation (FSF), θεωρεί ότι ένα λογισμικό είναι *ελεύθερο* αν ο χρήστης έχει τέσσερις συγκεκριμένες ελευθερίες – βλ. σχετικά <http://www.gnu.org/philosophy/free-sw.html> - ενώ η Open Source Initiative (OSI) θεωρεί ότι ένα λογισμικό είναι *ανοιχτού κώδικα* αν πληρεί δέκα κριτήρια – βλ. σχετικά <http://www.opensource.org/docs/definition.php>. Στα πλαίσια της παρούσας δημοσίευσης, οι όροι *ελεύθερο* λογισμικό ή λογισμικό *ανοιχτού κώδικα* χρησιμοποιούνται αδιακρίτως.

³ Βλ. σχετικά την παρουσίαση "*Ελεύθερο λογισμικό – λογισμικό ανοιχτού κώδικα: νομικές πτυχές*" http://www.cti.gr/ellak/parousiaseis/Open%20source%20-%20legal_papakonstantinou.doc.

⁴ Ο άνθρωπος εργάζεται, αντιλαμβάνεται και προγραμματίζει σε *πηγαίο κώδικα*, δηλαδή ένα σύνολο εντολών οι οποίες διατυπώνονται σε ορισμένες *γλώσσες προγραμματισμού* και οι οποίες επιτρέπουν την επεξεργασία ενός προγράμματος. Αντίθετα, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής αναγνωρίζει μόνο τον *εκτελέσιμο κώδικα*. Ανάμεσα στον πηγαίο κώδικα και τον εκτελέσιμο κώδικα μεσολαβεί η *μεταγλώττιση*, δηλαδή η μετάφραση του πηγαίου κώδικα σε *κώδικα μηχανής*, ο οποίος είναι αναγνώσιμος από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και αποτελείται, σε *δ्वαδική* μορφή, μόνο από τους αριθμούς 0 και 1.

Το ελεύθερο λογισμικό, τόσο με την μορφή πηγαίου κώδικα όσο και με την μορφή εκτελέσιμου κώδικα, προστατεύεται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Στα πλαίσια της Ένωσης, η οδηγία 91/250/ΕΟΚ για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών καθιέρωσε την αρχή σύμφωνα με την οποία τα προγράμματα πρέπει να προστατεύονται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σαν λογοτεχνικά έργα κατά την έννοια της σύμβασης της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων. Για τους σκοπούς της οδηγίας, ο όρος "προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών" περιλαμβάνει και το προπαρασκευαστικό υλικό σχεδιασμού τους.

Η νομική προστασία που διασφαλίζεται με την οδηγία ισχύει για κάθε μορφή έκφρασης ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Ωστόσο, οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, περιλαμβανομένων και εκείνων στις οποίες βασίζονται τα συστήματα διασύνδεσής του, δεν προστατεύονται.

Με την οδηγία αναγνωρίζεται μια σειρά δικαιωμάτων, όπως η δυνατότητα αναπαραγωγής του προγράμματος, η δυνατότητα μετάφρασης, προσαρμογής, διαρρύθμισης ή οποιαδήποτε άλλης μετατροπής του προγράμματος ή ακόμη η δυνατότητα διανομής στο κοινό.

Δύο επιμέρους θέματα αξίζει να υπογραμμιστούν στο πλαίσιο αυτό, η αναγνώριση δηλαδή της δυνατότητας περιορισμού των αποκλειστικών δικαιωμάτων του δημιουργού και η έμφαση στην έννοια της διαλειτουργικότητας, υπό τους όρους βέβαια που αναφέρονται στην οδηγία. Τα δύο αυτά θέματα αποδεικνύονται εξαιρετικά ενδιαφέροντα στην συζήτηση για το ελεύθερο λογισμικό, στο μέτρο που το τελευταίο μεταβάλλει τους καθιερωμένους όρους όσον αφορά την πρόσβαση στις τεχνολογίες πληροφοριών.

Πράγματι, με το ελεύθερο λογισμικό κατοχυρώνεται μεταξύ άλλων η ανεξαρτησία από τους κατασκευαστές και η διάδοση ενός λογισμικού σε μεγάλη κλίμακα με χαμηλό κόστος απόκτησης και αναβαθμίσεων, διευκολύνεται η ανάπτυξη τεχνογνωσίας σε τοπικό επίπεδο, η συνεχής βελτίωση και περαιτέρω ανάπτυξη του λογισμικού, η ενίσχυση της αξιοπιστίας και της ασφάλειάς του, η διασφάλιση της διαλειτουργικότητας των συστημάτων - της συνεχούς επομένως ροής της πληροφορίας και της αξιοποίησης συνεργιών στη χρήση των συστημάτων πληροφορικής - ή ακόμη η επαναχρησιμοποίηση λογισμικού και η ευχερέστερη υιοθέτηση ορθών πρακτικών από την δημόσια διοίκηση. Αναμφισβήτητο είναι και το όφελος για τους πολίτες στο μέτρο που ενθαρρύνεται μεταξύ άλλων η μείωση του ψηφιακού χάσματος χάρη στην πρόσβαση στην ψηφιακή εποχή με χαμηλό κόστος.

Αναφέρεται ότι η κινητοποίηση για το ελεύθερο λογισμικό – του οποίου η διανομή (μαζί με τον πηγαίο κώδικα) ήταν αρχικά ελεύθερη - ξεκίνησε με την αντίδραση του R. Stallman όταν αντιμετώπισε μια επαναλαμβανόμενη βλάβη του εκτυπωτή του και η κατασκευαστική εταιρία αρνήθηκε να του επιτρέψει την πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα μη επιτρέποντάς του έτσι την εύκολη επισκευή του εκτυπωτή. Ο R. Stallman αντέδρασε δημιουργώντας το λειτουργικό σύστημα GNU. Η κινητοποίηση έγινε εμφανής όταν ο L. Torvalds δημιούργησε το σύστημα Linux. Το 1984, ο R. Stallman δημιούργησε την FSF⁵ η οποία ανέδειξε την ελευθερία πρόσβασης στον κώδικα σε πολιτική και ηθική αρχή.

Κατά τον R. Stallman, η ιδιοποίηση του λογισμικού και του κώδικά του ισοδυναμούν στην πραγματικότητα με "κλοπή". Η άποψη αυτή έχει θεωρηθεί απόλυτη και έχει έντονα αμφισβητηθεί. Γεγονός είναι ότι η FSF δημιούργησε στην συνέχεια την GNU GPL (GNU General Public License), άδεια ελεύθερου λογισμικού ευρύτατα διαδεδομένη σήμερα στην

⁵ Βλ. υποσημείωση 2

κοινότητα χρηστών και προγραμματιστών. Υπάρχουν, βέβαια, πολλές άλλες. Ωστόσο, μπορεί να θεωρηθεί ότι την εποχή αυτή τέθηκαν τα πρώτα νομικά θεμέλια του ελεύθερου λογισμικού⁶.

Όσοι πρωταγωνιστούν για την συστηματική χρήση του ελεύθερου λογισμικού, παρεμβαίνουν πλέον συχνά στον δημόσιο διάλογο που έχει ως επίκεντρο τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Εύγλωττο παράδειγμα, στα πλαίσια της Ένωσης, υπήρξε η πρόταση οδηγίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την δυνατότητα προστασίας του λογισμικού με άδειες ευρεσιτεχνίας που απέρριψε τελικά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁷. Ενδιαφέρουσα υπήρξε επίσης η συζήτηση για την οδηγία 2001/29/EK για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας. Η οδηγία, στην οποία δεν έλειψαν οι αμφισβητήσεις, λίγες μόνο εξαιρέσεις εκτιμάται από τους επικριτές της ότι περιέλαβε όσον αφορά τα αποκλειστικά δικαιώματα. Οι αντιδράσεις για παράδειγμα που σημειώθηκαν με αφορμή την επεξεργασία του νόμου που επέτρεψε τη ενσωμάτωση της οδηγίας στο γαλλικό δίκαιο ήταν τόσο έντονες που ο σχετικός νόμος θεσπίστηκε μόλις το 2006. Η κριτική στην περίπτωση αυτή επικεντρώθηκε στον τρόπο με τον οποίο το κείμενο ενσωματώνει προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και τεχνικούς περιορισμούς αντιγραφής⁸.

Φαίνεται, ωστόσο, ότι συνεχίζεται να διατηρείται κάποια σύγχυση αν η χρήση ελεύθερου λογισμικού αντιβαίνει στην προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας. Η σύγχυση γίνεται μάλιστα πιο έντονη όταν γίνεται αναφορά στον όρο "copyleft" ο οποίος έχει χρησιμοποιηθεί κατ' αντιδιαστολή με τον όρο "copyright". Η ιδιαιτερότητα της ρήτρας copyleft στις άδειες ελεύθερου λογισμικού συνίσταται στο ότι επιβάλλουν την διανομή του έργου, συμπεριλαμβανομένων των τροποποιήσεων του, με την ίδια ακριβώς άδεια. Συνέπεια της ιδιαιτερότητας αυτής είναι ότι το έργο, δηλαδή το λογισμικό, παραμένει – τόσο στην αρχική όσο και στις μεταγενέστερες μορφές του - ελεύθερο, με την έννοια ότι ο πηγαίος ή ο εκτελέσιμος κώδικας του έργου παραμένει σε κάθε περίπτωση προσβάσιμος.

Εύλογο είναι το ερώτημα αν η ρήτρα copyleft είναι ο μόνος τρόπος για να διασφαλιστεί ο ελεύθερος χαρακτήρας ενός λογισμικού. Η απάντηση είναι καταρχήν αρνητική. Ο απλούστερος τρόπος θα ήταν ίσως να περιέλθει το έργο στον δημόσιο τομέα (public domain), χωρίς την αναγνώριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Στην περίπτωση αυτή, η βελτίωσή του μπορεί να προέλθει βέβαια από οποιονδήποτε, εφόσον το έργο μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς περιορισμό. Ωστόσο, τίποτε δεν θα εμπόδιζε τότε την αξιοποίησή του για ιδιοτελείς σκοπούς, με την έννοια ότι ορισμένοι θα μπορούσαν να τροποποιήσουν το λογισμικό και να επιδιώξουν στη συνέχεια την προστασία του με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Συνέπεια θα ήταν ο αποκλεισμός της ελευθερίας από την οποία οι ίδιοι προηγουμένως επωφελήθηκαν.

Χάρη λοιπόν στην ρήτρα copyleft διασφαλίζεται μεν ότι τα δικαιώματα των τρίτων δεν περιορίζονται, συγχρόνως όμως αποφεύγεται η ιδιοποίηση του έργου από τρίτους οι οποίοι

⁶ Βλ. Perline Thierry Noisette, *La bataille du logiciel libre*, La Découverte, 2004, σ. 10

⁷ Βλ. Νομοθετικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την κοινή θέση του Συμβουλίου ενόψει της έγκρισης της οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που αφορά τη δυνατότητα κατοχύρωσης με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας των εφευρέσεων που εφαρμόζονται σε υπολογιστή - <http://www.europarl.europa.eu/registre/recherche/NoticeDetaillee.cfm?docid=151040&doclang=EL>. Βλ. ακόμη, *Διπλώματα ευρεσιτεχνίας λογισμικού: η "ιστορική ψηφοφορία" του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου θέτει τέλος στη διαμάχη* - http://www.europarl.europa.eu/news/public/focus_page/057-1002-255-09-37-909-20050819FCS01001-12-09-2005-2005/default_el.htm

⁸ Βλ. σχετικά <http://www.eucd.info/documents/dossier-eucd-v1-court.pdf>

θα μπορούσαν στη συνέχεια να το εκμεταλλευθούν ως *ιδιόκτητο* έργο. Έχει παρατηρηθεί, μάλλον εύστοχα, ότι οι δημιουργοί ιδιόκτητων λογισμικών χρησιμοποιούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας για να περιορίσουν την ελευθερία των χρηστών. Η ρήτρα copyleft, αντίθετα, επιδιώκει να την διασφαλίσει. Για τον λόγο αυτό αντί του όρου "copyright" χρησιμοποιήθηκε ο όρος "copyleft".

Για να διανεμηθεί ένα λογισμικό ως ελεύθερο είναι απαραίτητο να προϋπάρχουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και αυτό να καθίσταται κατά προτίμηση γνωστό. Η άδεια διευκρινίζει στη συνέχεια τους όρους διανομής του λογισμικού. Με τον τρόπο αυτό, κώδικας και ελευθερίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι.

Η παρατήρηση αυτή αφορά όλες τις άδειες. Πράγματι, οι άδειες copyleft δεν είναι οι μόνες άδειες ελεύθερου λογισμικού. Πρέπει κανείς να προσθέσει και εκείνες που δεν περιέχουν παρόμοια ρήτρα. Η διάκριση στις δύο γενικές αυτές κατηγορίες στηρίζεται στην διαφοροποίηση των υποχρεώσεων που επιβάλλονται στον αδειούχο.

Η απουσία ρήτρας copyleft μετριάξει την αυστηρότητα του περιεχομένου των αδειών ελεύθερου λογισμικού. Το κύριο γνώρισμα των αδειών αυτών, γνωστών και ως *ακαδημαϊκών αδειών*⁹, είναι ότι επιτρέπουν γενικά στον αδειούχο να ενσωματώσει όλο ή τμήμα του λογισμικού σε άλλο λογισμικό το οποίο διανέμεται βάσει άλλης άδειας, ανεξάρτητα αν η τελευταία είναι ή όχι άδεια ελεύθερου λογισμικού.

Η νομική πραγματικότητα είναι λοιπόν ιδιότυπη. Η ανάπτυξη του ελεύθερου λογισμικού στηρίζεται στην πνευματική ιδιοκτησία, αλλά χωρίς άλλο καινοτομεί ως προς τον τρόπο θεώρησής της. Ο νομικός καλείται έτσι να καινοτομήσει και εκείνος χωρίς βέβαια να αγνοεί το εφαρμοστέο δίκαιο. Αν κανείς θελήσει να αναδείξει με δυο λόγια την νομική ιδιαιτερότητα του ελεύθερου λογισμικού, πρέπει να υπογραμμίσει ότι οι υποστηρικτές του προσβέβουν ότι όσο σημαντική είναι η κατοχύρωση της αμοιβής του δημιουργού, εξίσου σημαντική είναι και η δυνατότητα ελέγχου της εκμετάλλευσης του έργου¹⁰. Γίνεται έτσι φανερή η διαφοροποίηση ανάμεσα σε λογισμικό ιδιόκτητο (αποκλειστικής επομένως εκμετάλλευσης) και ελεύθερο λογισμικό. Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι αποκλείεται η χρήση για εμπορικούς σκοπούς.

Λαμβάνοντας υπόψη την διευκρίνιση αυτή, είναι σκόπιμο να τονιστεί ότι η εκμετάλλευση ενός λογισμικού είναι γενικά εφικτή με δύο τρόπους. Είτε με την χορήγηση άδειας χάρη στη οποία διασφαλίζεται η παραδοσιακή προστασία που συνεπάγεται η αποκλειστικότητα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας με την παραχώρηση γενικά μόνο δικαιώματος χρήσης, είτε με την χορήγηση άδειας ελεύθερου λογισμικού χάρη στην οποία παραχωρούνται ευρύτερα δικαιώματα.

Στην πρώτη περίπτωση το δικαίωμα εκμετάλλευσης, καταρχήν προσωποπαγές, είναι περιορισμένο σε μια εφαρμογή, δεν είναι αποκλειστικό ούτε μεταβιβάσιμο και κυρίως δεν συνεπάγεται την δυνατότητα πρόσβασης στον κώδικα, αλλά ούτε το δικαίωμα αναπαραγωγής, τροποποίησης ή διανομής του λογισμικού. Στην δεύτερη περίπτωση, διασφαλίζεται η δυνατότητα πρόσβασης στον κώδικα και αναγνωρίζεται γενικά όχι μόνο το

⁹ Βλ. http://www.rosenlaw.com/Rosen_Ch05.pdf.

¹⁰ Βλ. E. Montero, *Réflexions de synthèse-Licences de logiciel libre: du neuf avec du vieux?* in: *Les logiciels libres face au droit*, Cahiers du Centre de recherches informatique et droit, Université de Namur, Bruylant, 2005, p. 264

δικαίωμα χρήσης, αλλά και το δικαίωμα αναπαραγωγής, τροποποίησης και διανομής του λογισμικού. Τα δικαιώματα αυτά οριοθετούν συγχρόνως τις ελευθερίες που αναγνωρίζονται στον χρήστη του λογισμικού.

Είναι φανερό λοιπόν ότι η άδεια που χορηγεί ο δημιουργός έχει κρίσιμη σημασία. Το λογισμικό μπορεί, χάρη στην άδεια, να καταστεί ελεύθερο αν αυτό βέβαια επιθυμεί ο δημιουργός του. Αυτό δεν σημαίνει άγνοια του δικαίου. Για να παράγει έννομες συνέπειες, η άδεια στηρίζεται στο εφαρμοστέο δίκαιο.

Αν και η προσέγγιση αυτή φαίνεται ιδιότυπη, η βασική αντίληψη δεν αλλάζει. Με τις άδειες δημόσιας χρήσης εκχωρούνται δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Χωρίς τα δικαιώματα αυτά θα ήταν αδύνατο να επιβληθεί για παράδειγμα η υποχρέωση αναπαραγωγής του έργου σύμφωνα με τους όρους της άδειας copyleft ή η υποχρέωση δημοσίευσης του πηγαίου κώδικα¹¹.

B. Το κοινοτικό πρόγραμμα IDABC

Το κοινοτικό πρόγραμμα IDABC με αντικείμενο την διαλειτουργική παροχή πανευρωπαϊκών υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στις δημόσιες διοικήσεις, τις επιχειρήσεις και τους πολίτες υποστηρίζει μεταξύ άλλων τεχνολογικές λύσεις που βασίζονται σε λογισμικά ανοιχτής πηγής και ενθαρρύνει δραστηριότητες όπως η διάδοση ορθών πρακτικών στη χρήση π.χ. αυτών των λογισμικών από την δημόσια διοίκηση¹².

Οι δράσεις στα πλαίσια του προγράμματος αποβλέπουν μεταξύ άλλων να ενθαρρύνουν τις δημόσιες διοικήσεις να αξιοποιήσουν εφαρμογές στον τομέα των τεχνολογιών πληροφοριών οι οποίες έχουν τα καλύτερα συγκριτικά πλεονεκτήματα και να υπογραμμίσουν την αναγκαιότητα λύσεις που βασίζονται στο ελεύθερο λογισμικό να χρησιμοποιούνται σε ισότιμη βάση με εκείνες που βασίζονται στο ιδιόκτητο λογισμικό¹³.

Το ενδιαφέρον αυτό συνδέεται με μια σειρά επισημάνσεις όπως:

- η ανάγκη για μεγαλύτερη διαλειτουργικότητα, μεγαλύτερη ασφάλεια και μείωση του κόστους δημιουργεί ολοένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την χρήση ελεύθερου λογισμικού από την δημόσια διοίκηση. Πράγματι, το ελεύθερο λογισμικό έχει χαρακτηριστικά που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της δημόσιας διοίκησης. Επιτρέπει πιο συγκεκριμένα την από κοινού χρήση λογισμικού και τεχνογνωσίας και διευκολύνει την επαναχρησιμοποίηση λογισμικού έτσι ώστε να λαμβάνονται υπόψη ειδικές ανάγκες της δημόσιας διοίκησης. Επιπλέον, μπορεί να διασφαλίσει την αποδοχή ανοικτών προτύπων και να βελτιώσει με τον τρόπο αυτό την διαλειτουργικότητα και την πρόσβαση σε πληροφορίες και υπηρεσίες που παρέχουν οι δημόσιες διοικήσεις.

¹¹ Βλ. Y. Cool et Ph. Laurent, Repères pour comprendre le mouvement du libre, in: *Les logiciels libres face au droit*, Cahiers du Centre de recherches informatique et droit, Université de Namur, Bruylant, 2005, σ. 20

¹² Συντομογραφία των αγγλικών όρων "Interoperable delivery of pan-European eGovernment services to public administrations, business and citizens" - βλ. <http://ec.europa.eu/idabc/en/document/3430/3>

¹³ Βλ. <http://europa.eu.int/idabc/en/document/2623>

Η διαλειτουργικότητα συνεπάγεται για την δημόσια διοίκηση ενός Κράτους μέλους την δυνατότητα επικοινωνίας τόσο με την δημόσια διοίκηση άλλων Κρατών μελών της Ένωσης σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, όσο και με τους πολίτες και με τις επιχειρήσεις. Υπ' αυτό το πρίσμα, η διαλειτουργικότητα αποτελεί ένα από τους σημαντικούς στόχους του προγράμματος IDABC και υποδηλώνει ένα ευρύτερο σκοπό, την από κοινού αξιοποίηση δηλαδή τεχνολογικών λύσεων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης.

- η διάδοση ορθών πρακτικών για την χρήση τεχνολογίας των πληροφοριών στην δημόσια διοίκηση ενθαρρύνεται σταθερά.

- η προσαρμογή των λογισμικών σε τοπικές ανάγκες και σε ανάγκες που προκύπτουν από την ίδια την χρήση των λογισμικών είναι μάλλον συνηθισμένο φαινόμενο.

- το πρόγραμμα IDABC ενθαρρύνει την βιωσιμότητα των υλοποιούμενων μέτρων, ενθαρρύνει δηλαδή την δυνατότητα επέκτασης εφαρμογής των μέτρων αυτών με παράλληλη αποσύνδεση όμως από την κοινοτική χρηματοδότηση.

Αναπόφευκτα λοιπόν τέθηκε το ερώτημα με ποιο τρόπο είναι δυνατό να ληφθούν υπόψη οι επισημάνσεις αυτές, ιδίως όταν πρόκειται για λογισμικά των οποίων δημιουργός είναι η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή η οποία είναι συγχρόνως κάτοχος - η Ευρωπαϊκή Κοινότητα για την ακρίβεια - των συναφών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η χρήση άδειας ελεύθερου λογισμικού θεωρήθηκε εύλογα ότι αποτελεί μια από τις κατάλληλες απαντήσεις, στο μέτρο που η άδεια αυτή διασφαλίζει την πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα, απλοποιώντας έτσι προσαρμογές που επιτρέπουν τόσο την διαλειτουργικότητα των λογισμικών που δημιουργεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και την επαναχρησιμοποίηση των λογισμικών αυτών με τρόπο που να λαμβάνονται υπόψη οι κατά τόπους ανάγκες.

Γ. Η εκχώρηση δικαιωμάτων με άδεια ελεύθερου λογισμικού.

Με αυτή την αφετηρία τέθηκε το ερώτημα αν η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει - στα πλαίσια καταρχήν του προγράμματος IDABC - το δικαίωμα εκχώρησης δικαιωμάτων με άδεια ελεύθερου λογισμικού. Αφορμή υπήρξε το CIRCA¹⁴, τεχνολογικό εργαλείο χάρη στο οποίο είναι εφικτή η αποστολή εγγράφων σε κλειστή ομάδα χρηστών, κυρίως δημοσίων διοικήσεων.

Μια πρώτη λοιπόν νομική μελέτη διαπραγματεύθηκε το ζήτημα αυτό¹⁵. Στη μελέτη αυτή εξετάστηκαν ο διεθνής χαρακτήρας της άδειας ελεύθερου λογισμικού, θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας, θέματα ενοχικού δικαίου, θέματα ευθύνης και εγγυήσεων και η δυνατότητα τροποποίησης και μετάφρασης της άδειας σε διάφορες γλώσσες. Η μελέτη είχε ως σημείο αναφοράς το ευρωπαϊκό δίκαιο.

¹⁴ Συντομογραφία των αγγλικών όρων " *Communication and Information Resource Center Administrator*" - βλ. <http://64.233.183.104/search?q=cache:FMI-IZAJWJ0J.ec.europa.eu/idabc/en/document/2086/5644+circa+idabc&hl=fr&ct=clnk&cd=1&gl=lu>

¹⁵ Βλ. <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=24394>

Ειδικότερα, η μελέτη επικεντρώθηκε στο θέμα του εφαρμοστέου δικαίου, της δικαιοδοσίας, την χρήση νομικής ορολογίας η οποία να λαμβάνει υπόψη της το ευρωπαϊκό δίκαιο, τον καθορισμό των εκχωρούμενων δικαιωμάτων και των ορίων τους, τον ορισμό του δημιουργού του λογισμικού και των παράγωγων έργων, το θέμα του copyleft, το θέμα της έλλειψης γενικά ευθύνης από την χρήση ενός λογισμικού και της έλλειψης εγγυήσεων, το θέμα της αποδοχής της άδειας, το θέμα της εκτελεστότητας της τελευταίας καθώς και εκείνο της διάρκειας και της απόσβεσης των εκχωρούμενων δικαιωμάτων.

Συγχρόνως, η μελέτη προέβη, με βάση το ευρωπαϊκό δίκαιο, σε συγκριτική επισκόπηση των σημαντικότερων αδειών ελεύθερου λογισμικού¹⁶ και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όλες παρουσίαζαν νομικές αδυναμίες. Έτσι, τρεις εναλλακτικές λύσεις παρουσιάζονταν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δηλαδή να επιλέξει, παρά οποιαδήποτε επιφύλαξη, μια από τις άδειες αυτές και να την εφαρμόσει "ως έχει", να ζητήσει από τον συντάκτη μιας από τις άδειες να την προσαρμόσει λαμβάνοντας υπόψη τις προϋποθέσεις που έτασσε η ίδια ή να δημιουργήσει νέα άδεια ελεύθερου λογισμικού.

Η μελέτη λαμβάνοντας υπόψη το πρόταγμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, να διερευνηθούν δηλαδή τα νομικά ζητήματα που εγείρονται στα πλαίσια τόσο του κοινοτικού δικαίου όσο και του δικαίου των Κρατών μελών, το πρόγραμμα IDABC, αλλά και την πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να μην περιοριστεί η επιλεγόμενη άδεια σε μια και μόνο δεσμευτική γλωσσική απόδοση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δύο ήταν οι προτιμητέες επιλογές.

Η πρώτη ήταν να γίνει προσαρμογή της νομικά πληρέστερης άδειας, δηλαδή της OSL v.2.1¹⁷ - με την έγκριση του συντάκτη της - με τρόπο που να λαμβάνονται υπόψη οι προϋποθέσεις που έτασσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η επιλογή αυτή περιόριζε, ωστόσο, την ελευθερία της τελευταίας εφόσον για οποιαδήποτε νέα τροποποίηση θα έπρεπε να ζητήσει και πάλι την άδεια του συντάκτη, του οποίου η καταφατική απάντηση δεν θα μπορούσε βέβαια να θεωρηθεί δεδομένη. Η δεύτερη επιλογή ήταν να συνταχθεί νέα άδεια σύμφωνη με τις προϋποθέσεις που έτασσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η μελέτη επεσήμανε τα ζητήματα στα οποία θα έπρεπε να επικεντρωθεί η άδεια στην περίπτωση αυτή.

Δ. Η επιλογή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Προκρίνοντας την δεύτερη πρόταση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επεξεργάστηκε ένα πρώτο σχέδιο. Η ονομασία EUPL¹⁸ κρίθηκε κατάλληλη για την νέα άδεια επειδή διάφορα λογισμικά (και όχι μόνο το CIRCA το οποίο αποτέλεσε το έναυσμα για την επεξεργασία του σχεδίου) θα μπορούσαν να διανεμηθούν με την άδεια αυτή στα πλαίσια του προγράμματος IDABC. Είναι, ωστόσο, σημαντικό να τονιστεί ότι δεν αποκλείεται η χρήση της άδειας και για την διανομή λογισμικών που έχουν δημιουργηθεί στο πλαίσιο άλλων κοινοτικών προγραμμάτων, αν αυτό βέβαια κριθεί σκόπιμο από την ίδια την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Η επιλογή να δημιουργηθεί νέα άδεια είναι συνυφασμένη με την πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να ληφθεί υπόψη το κοινοτικό δίκαιο και το δίκαιο των Κρατών μελών και να

¹⁶ Εξετάστηκαν ειδικότερα η GPL, η OSL, η MPL, η BSD και η CeCILL

¹⁷ Βλ. <http://www.opensource.org/licenses/osl-2.1.php>

¹⁸ Συντομογραφία των αγγλικών όρων "European Union Public Licence" – βλ. σχέδιο EUPL v.0.1 - <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=24722> (EUPL v. 01)

αναγνωριστεί, όσον αφορά διαφορές που αφορούν την ίδια, η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό, ότι οι περισσότερες άδειες ελεύθερου λογισμικού έχουν δημιουργηθεί με σημείο αναφοράς το αμερικανικό δίκαιο. Συχνά, εξάλλου, στις άδειες αυτές το ζήτημα του εφαρμοστέου δικαίου και της δικαιοδοσίας παραμένει ανοιχτό. Αναπόφευκτα, τα ειδικά χαρακτηριστικά του κοινοτικού δικαίου και του δικαίου των Κρατών μελών δεν λαμβάνονται υπόψη. Η επισήμανση αυτή δεν συνδέεται αναγκαστικά με το ζήτημα της εγκυρότητας των αδειών στα πλαίσια της Ένωσης. Για παράδειγμα, η άδεια GPL κρίθηκε έγκυρη από γερμανικό δικαστήριο¹⁹.

Για την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τρία άλλα κριτήρια υπήρξαν επίσης σημαντικά. Η ενθάρρυνση της χρησιμοποίησης και της βελτίωσης των λογισμικών με παράλληλη αποδέσμευση από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, η αποτροπή της αξιοποίησής τους για ιδιοτελείς σκοπούς και η διατύπωση της άδειας σε περισσότερες δεσμευτικές γλωσσικές αποδόσεις, σε αντίθεση με τις περισσότερες γνωστές άδειες. Πράγματι, οι τελευταίες έχουν διατυπωθεί στην αγγλική μόνο γλώσσα. Μεταφράσεις, βέβαια, υπάρχουν. Δεν έχουν, ωστόσο, δεσμευτική ισχύ.

Το επόμενο βήμα ήταν η διοργάνωση δημόσιας συζήτησης για το σχέδιο. Από την συζήτηση αυτή αναδείχθηκαν διάφορα ειδικά νομικά θέματα²⁰ τα οποία συνοψίστηκαν σε μια δεύτερη νομική μελέτη²¹. Παρά τις αντιρρήσεις που διατύπωσαν μέλη της κοινότητας των χρηστών ως προς την σκοπιμότητα μιας νέας άδειας, το σχέδιο είχε γενικά ευνοϊκή απήχηση²². Διατυπώθηκε, ωστόσο, μια γενική επιφύλαξη για την απουσία στο αρχικό σχέδιο ρήτρας συμβατότητας της EUPL με άλλες άδειες. Η συμβατότητα συνδέεται άμεσα με την ιδιότητα copyleft. Πράγματι, μια άδεια θεωρείται συμβατή με μια άλλη όταν κώδικας που διανέμεται σύμφωνα με την πρώτη μπορεί να ενσωματωθεί στο λογισμικό που διανέμεται σύμφωνα με την δεύτερη. Ωστόσο, η συμβατότητα μεταξύ αδειών ελεύθερου λογισμικού δεν είναι αναγκαστικά αμοιβαία.

Η EUPL είναι άδεια copyleft κύριο χαρακτηριστικό της οποίας, όπως ήδη σημειώθηκε, είναι η υποχρέωση αναπαραγωγής του έργου (δηλαδή του λογισμικού) σύμφωνα με τους όρους της άδειας. Χωρίς την προστασία της ρήτρας copyleft, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα μπορούσε να βρεθεί στην δυσάρεστη θέση να είναι υποχρεωμένη να αγοράσει το ίδιο της το έργο χωρίς καν να ανακτά την ελευθερία να το βελτιώνει ή να το αναπαράγει.

¹⁹ Βλ. http://www.jbb.de/urteil_lg_muenchen_gpl.pdf

²⁰ Βλ. <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=24391>

²¹ Βλ. <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=24392>

²² Βλ. τα ενδιαφέροντα σχόλια της DGRI (Deutsche Gesellschaft für Recht und Informatik), *Computer und Recht*, 12/2005, σ. 1. Στις εισαγωγικές παρατηρήσεις της, σημειώνει μεταξύ άλλων ότι η "DGRI strongly supports the goal of the EC Commission to draw up a specific open source software ("OSS") license. In view of existing OSS licenses designed under US-American law concepts, there has been for quite some time a need in the EU for a license better adapted to the concepts of law existing in the EU and the EC Member States" αλλά και του D. Skidmore, *Too many Open Source licences! But do the existing licenses adequately encompass the diverse needs and concerns of particular stakeholders?* στο: *Towards Open Source Software adoption – Educational, Public, Legal and Usability practices*, OSS tOSSad proceedings, Como, 10.6.2006 - www.tossad.org/content/download/1195/6084/file/oss_2006_tossad_workshop_proceedings.pdf

Η δυσκολία όμως με τις άδειες copyleft, όπως είναι γνωστό, είναι ότι γενικά δεν είναι μεταξύ τους συμβατές²³. Το αρχικό σχέδιο EURL δεν αποτελούσε εξαίρεση ως προς αυτό. Λαμβάνοντας υπόψη την επιφύλαξη που διατυπώθηκε, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναθεώρησε το αρχικό σχέδιο και πρόσθεσε ειδική ρήτρα συμβατότητας αποβλέποντας να δώσει απάντηση στο ζήτημα²⁴. Η ρήτρα αυτή επιτρέπει, υπ' ορισμένες προϋποθέσεις, την διανομή παράγωγων έργων με άδειες που αναγνωρίζονται ρητά από την άδεια ως συμβατές.

Μετά την ολοκλήρωση των προπαρασκευαστικών μελετών και εργασιών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τελικά την EURL στις 9 Ιανουαρίου 2007. Πρόκειται για την *πρώτη ευρωπαϊκή άδεια ελεύθερου λογισμικού*.

Το κείμενο έχει διατυπωθεί με ουδέτερους όρους, έτσι ώστε να μπορεί η άδεια να χρησιμοποιηθεί και από δημιουργούς λογισμικών άλλων εκτός από εκείνα που δημιουργούνται στο πλαίσιο ενός κοινοτικού προγράμματος.

Πράγματι, η EURL μπορεί να χρησιμοποιηθεί από την δημόσια διοίκηση κάθε Κράτους μέλους, σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Μπορεί ακόμη να χρησιμοποιηθεί από ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, πολίτες ή επιχειρήσεις που εκτιμούν ότι η EURL, άδεια δημόσιας χρήσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι πρόσφορο νομικό μέσο για την διανομή του λογισμικού τους.

E. Το κείμενο

Η EURL είναι ένα σχετικά σύντομο κείμενο. Ευθύς εξαρχής επισημαίνεται ότι τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η άδεια ισχύει για κάθε έργο ή λογισμικό (όπως αυτό ορίζεται από την ίδια την άδεια) που παρέχεται υπό τους όρους που προβλέπει. Προϋπόθεση, ωστόσο, είναι ο χορηγός της άδειας να έχει αναφέρει ότι χορηγείται άδεια για το έργο σύμφωνα με τους όρους της EURL ή να έχει εκφράσει με οποιοδήποτε τρόπο την πρόθεσή του να χρησιμοποιήσει την EURL.

Ακολουθεί στο άρθρο 1 μια σειρά ορισμών όπως ο ορισμός του πρωτότυπου έργου, των παράγωγων έργων, του έργου που περιλαμβάνει τόσο το πρωτότυπο έργο όσο και τα παράγωγα, του πηγαίου κώδικα, του εκτελέσιμου κώδικα ή ακόμη ο ορισμός του περιεχομένου της διανομής ή της ανακοίνωσης του έργου.

Σύμφωνα με την άδεια, παράγωγα είναι τα έργα που μπορούν να δημιουργηθούν από τον αδειούχο, με βάση το πρωτότυπο έργο ή τροποποιήσεις του. Ωστόσο, η άδεια δεν ορίζει την απαιτούμενη έκταση τροποποίησης ή εξάρτησης από το πρωτότυπο έργο ώστε ένα έργο να χαρακτηριστεί παράγωγο και παραπέμπει - ως προς την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας - στο εφαρμοστέο δίκαιο στο οποίο γίνεται αναφορά σε άλλο σημείο²⁵.

²³ Βλ. Ph. Laurent, *Un logiciel libre de la Communauté européenne en open source? Le choix crucial d'une licence libre*, Revue du droit des technologies de l'information, 23, 2005, σ. 22

²⁴ Βλ. Σχέδιο EURL v. 0.2 - <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Doc?id=24720>

²⁵ Άρθρο 15

Το άρθρο 2 διευκρινίζει μεταξύ άλλων ότι η άδεια έχει διεθνή χαρακτήρα και ότι χορηγείται δωρεάν. Ορίζει επίσης την έκταση εφαρμογής των δικαιωμάτων που εκχωρούνται διευκρινίζοντας ειδικότερα τις ελευθερίες του αδειούχου.

Πράγματι, ο τελευταίος έχει μεταξύ άλλων το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το έργο σε κάθε περίπτωση και για όλες τις χρήσεις, να αναπαράγει το έργο, να τροποποιεί το πρωτότυπο έργο και να δημιουργεί παράγωγα έργα τα οποία βασίζονται στο έργο, να ανακοινώνει το έργο στο κοινό ή ακόμη να διανέμει το έργο ή αντίγραφά του. Τα δικαιώματα αυτά μπορούν να ασκηθούν, στο μέτρο που επιτρέπεται από το εφαρμοστέο δίκαιο, σε κάθε υλικό φορέα, ο οποίος είτε είναι ήδη γνωστός είτε επινοείται μεταγενέστερα.

Στις χώρες όπου ισχύουν ηθικά δικαιώματα ο χορηγός της άδειας αποποιείται την άσκηση του ηθικού δικαιώματός του, στο μέτρο που επιτρέπεται από το εφαρμοστέο δίκαιο, ώστε να καταστεί αποτελεσματική η εκχώρηση των δικαιωμάτων. Η ρύθμιση αυτή αποβλέπει να αντιμετωπίσει με την μεγαλύτερη δυνατή προσοχή το θέμα των ηθικών δικαιωμάτων καθώς στα περισσότερα δίκαια της ηπειρωτικής Ευρώπης τα δικαιώματα αυτά είναι καταρχήν αναπαλλοτρίωτα.

Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, ο χορηγός της άδειας παραχωρεί στον αδειούχο - χωρίς να απαιτεί δικαιώματα εκμετάλλευσης και σε μη αποκλειστική βάση – το δικαίωμα χρήσης για κάθε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας που κατέχει, στο μέτρο που αυτό είναι απαραίτητο για την άσκηση των δικαιωμάτων που εκχωρούνται.

Οι αρχές του ελεύθερου λογισμικού και του copyleft αποκρυσταλλώνονται στα άρθρα 3, 5 και 9.

Με το άρθρο 3 αναγνωρίζεται η δυνατότητα πρόσβασης στον πηγαίο κώδικα, κύριο χαρακτηριστικό όλων των αδειών ελεύθερου λογισμικού.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το άρθρο 5 το οποίο αναφέρεται στις υποχρεώσεις του αδειούχου και στο οποίο περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων η ρήτρα copyleft, η ρήτρα συμβατότητας και η ρήτρα σχετικά με την διάθεση του πηγαίου κώδικα.

Σύμφωνα με την ρήτρα copyleft, αν ο αδειούχος διανέμει (ή καθιστά προσβάσιμα) αντίγραφα των πρωτότυπων έργων ή των παράγωγων έργων που βασίζονται στο πρωτότυπο έργο, οφείλει να τηρήσει για τον σκοπό αυτό τους όρους της EUPL. Ο αδειούχος (που καθίσταται στη συνέχεια χορηγός της άδειας) δεν μπορεί να προτείνει ούτε να επιβάλει συμπληρωματικούς όρους στο έργο ή στο παράγωγο έργο που αλλοιώνουν ή περιορίζουν τους όρους της EUPL.

Σύμφωνα με την ρήτρα συμβατότητας, αν ο αδειούχος διανέμει παράγωγα έργα ή αντίγραφά τους βασισμένα τόσο στο πρωτότυπο έργο όσο και σε άλλο έργο τα δικαιώματα επί των οποίων έχουν εκχωρηθεί δυνάμει συμβατής άδειας, τότε μπορεί για την διανομή να εφαρμοστούν οι όροι της εν λόγω συμβατής άδειας. Ο όρος "συμβατή άδεια" αναφέρεται, στην περίπτωση αυτή, στις άδειες που απαριθμούνται στο παράρτημα το οποίο είναι συνημμένο στην EUPL. Οι άδειες αυτές είναι η *General Public License (GPL) v. 2*, η *Open Software License (OSL) v. 2.1*, η *3.0*, η *Common Public License v. 1.0*, η *Eclipse Public License v. 1.0* και η *Cecill v. 2.0*. Αν οι υποχρεώσεις του αδειούχου βάσει της συμβατής άδειας έρχονται σε σύγκρουση με τις υποχρεώσεις του σύμφωνα με την EUPL, κατισχύουν οι υποχρεώσεις της συμβατής άδειας.

Το άρθρο 9 επιβεβαιώνει την δυνατότητα σύναψης συμπληρωματικών συμφωνιών με σκοπό την παροχή υπηρεσιών.

Το άρθρο 6 αναφέρεται στην υποχρέωση των διαδοχικών δημιουργών να εγγυώνται ότι τα εκχωρούμενα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας είτε τους ανήκουν είτε διαθέτουν για το σκοπό αυτό σχετική άδεια. Εγγυώνται, επιπλέον, ότι έχουν το δικαίωμα χορήγησης άδειας. Στο άρθρο 7 γίνεται αναφορά στον αποκλεισμό εγγυήσεων και υπογραμμίζεται ότι το λογισμικό νοείται ως έργο το οποίο βελτιώνεται συνεχώς. Δεν πρόκειται δηλαδή για έργο σε τελική μορφή και κατά συνέπεια ελαττώματα ή σφάλματα (bugs) δεν μπορούν να αποκλεισθούν. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το έργο παρέχεται βάσει της άδειας «ως έχει».

Το άρθρο 8 αναφέρεται στον αποκλεισμό της ευθύνης του χορηγού της άδειας - εκτός από περιπτώσεις δόλου ή ζημιών σε φυσικά πρόσωπα - για τις ζημίες που ενδεχομένως προκύπτουν από την άδεια ή από τη χρήση του έργου ακόμη και σε περίπτωση που ο χορηγός της άδειας ήταν ενήμερος σχετικά με την πιθανότητα τέτοιας ζημίας. Ωστόσο, ο αποκλεισμός της ευθύνης δεν περιλαμβάνει κανόνες επιτακτικού δικαίου με αντικείμενο την ευθύνη για τα ελαττωματικά προϊόντα, εφόσον βέβαια οι κανόνες αυτοί εφαρμόζονται στο έργο.

Το άρθρο 10 αναφέρεται στον τρόπο αποδοχής της άδειας. Η άδεια υιοθετεί καταρχήν το ευρέως διαδεδομένο σύστημα *click-wrap*. Δεν κρίθηκε, ωστόσο, πρόσφορο να προταθεί ως μοναδική λύση σ' ένα νομικό κείμενο. Έτσι, γίνεται δεκτή η αποδοχή με οποιοδήποτε άλλο παρόμοιο τρόπο, σύμφωνα με το εφαρμοστέο δίκαιο. Με την μικτή αυτή λύση αναγνωρίζεται οποιοδήποτε άλλο νόμιμο σύστημα αποδοχής, το οποίο είτε ισχύει ήδη (π.χ. η απλή υπογραφή), είτε δεν έχει καν επινοηθεί ακόμη.

Το άρθρο 11 υπογραμμίζει την υποχρέωση πληροφόρησης του κοινού όσον αφορά την ταυτοποίηση και την διεύθυνση του χορηγού της άδειας. Το άρθρο 12 αναφέρεται στην παύση ισχύος της άδειας σε περίπτωση παραβίασης των όρων της EUPL από τον αδειούχο. Ας σημειωθεί ότι η παύση ισχύος της άδειας δεν επηρεάζει την ισχύ των αδειών που έχουν χορηγηθεί σε πρόσωπα που έχουν παραλάβει το έργο από τον αδειούχο σύμφωνα με την EUPL, υπό την προϋπόθεση ότι τα πρόσωπα αυτά συνεχίζουν να τηρούν τους όρους της άδειας.

Στο άρθρο 13 τονίζεται μεταξύ άλλων ότι αν οποιαδήποτε ρήτρα της EUPL κηρυχθεί άκυρη ή μη εκτελεστή κατά το εφαρμοστέο δίκαιο, τούτο δεν επηρεάζει την ισχύ ή την εκτελεστότητα της άδειας στο σύνολό της. Στην περίπτωση αυτή, η εν λόγω ρήτρα ερμηνεύεται ή τροποποιείται τόσο όσο κρίνεται απαραίτητο ώστε να καταστεί ισχυρή και να αντιτάσσεται σε τρίτους. Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να θέσει σε ισχύ νέες δεσμευτικές αποδόσεις της EUPL, εφόσον τούτο είναι απαραίτητο και εύλογο.

Τα δύο τελευταία άρθρα της άδειας είναι ιδιαίτερα σημαντικά.

Σύμφωνα με το άρθρο 14, οι διαφορές μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως χορηγού της άδειας και οποιουδήποτε αδειούχου, ως προς την ερμηνεία της άδειας, υπάγονται στην δικαιοδοσία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, σύμφωνα με το άρθρο 238 ΣυνθΕΚ, το οποίο προβλέπει ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να λαμβάνει αποφάσεις δυνάμει ρήτρας διαιτησίας.

Ωστόσο, οι διαφορές μεταξύ μερών στα οποία δεν περιλαμβάνεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπάγονται στην αποκλειστική δικαιοδοσία του αρμόδιου δικαστηρίου του τόπου όπου ο χορηγός της άδειας διαμένει ή ασκεί την κύρια δραστηριότητά του.

Το άρθρο 15 αναφέρεται στο εφαρμοστέο δίκαιο και ορίζει ότι η EUPL διέπεται από το δίκαιο του Κράτους μέλους της Ένωσης όπου ο χορηγός της άδειας διαμένει ή έχει την έδρα του. Η ίδια διάταξη ορίζει, για λόγους νομικής ασφαλείας, ότι η άδεια διέπεται αποκλειστικά από ένα συγκεκριμένο δίκαιο αν προκύψει διαφορά μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως χορηγού της άδειας και οποιουδήποτε αδειούχου καθώς και αν ο χορηγός της άδειας, εκτός από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δεν διαμένει ούτε έχει την έδρα του σε Κράτος μέλος της Ένωσης.

Προσφορότερο κρίθηκε το βελγικό δίκαιο με σκεπτικό ότι η έδρα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι στις Βρυξέλλες.

ΣΤ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αρχικός στόχος της EUPL είναι η διαμόρφωση ενός κοινού νομικού πλαισίου τόσο για την από κοινού χρήση λογισμικού όσο και για την διευκόλυνση της επαναχρησιμοποίησης του έτσι ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των δημοσίων διοικήσεων. Η δημιουργία του κοινού αυτού πλαισίου επιτρέπει παράλληλα την αποφυγή της εφαρμογής διαφορετικών αδειών σε κάθε Κράτος μέλος, ενδεχομένως ασύμβατων μεταξύ τους. Υπ' αυτό το πρίσμα, την άδεια χαρακτηρίζει, σε κάποιο βαθμό, μια ενοποιητική συνισταμένη.

Η χρήση, ωστόσο, της EUPL από μια ευρύτερη κοινότητα δεν αποκλείεται. Αντίθετα, την προοπτική αυτή ενισχύει τόσο η ουδέτερη διατύπωση του κειμένου όσο και ο διεθνής χαρακτήρας της άδειας.

Σε έγγραφο που υπέβαλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Σύνοδο κορυφής της Λισαβόνας στις 18 και 19 Οκτωβρίου 2007 με θέμα την ευρωπαϊκή αντίδραση στην παγκοσμιοποίηση²⁶ υπογραμμίζεται μεταξύ άλλων ότι η Ευρώπη πρέπει να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε η έρευνα και η καινοτομία να ευημερούν. Στις προϋποθέσεις αυτές η Επιτροπή συμπεριλαμβάνει ένα *σύγχρονο σύστημα δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας* και την υιοθέτηση *διαλειτουργικών προτύπων*. Το πνεύμα ακριβώς αυτό ανατακτάται ήδη στην απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να εγκρίνει την πρώτη ευρωπαϊκή άδεια ελεύθερου λογισμικού.

Στο ίδιο έγγραφο τονίζεται ότι η οικονομία που βασίζεται στην γνώση συνδέεται αναπόδραστα με την ελεύθερη κυκλοφορία των ιδεών και των ερευνητών. Την τελευταία αυτή η Επιτροπή χαρακτηρίζει ως *πέμπτη ελευθερία* που προστίθεται στις τέσσερις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς και συμβάλλει στην δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας.

Η EUPL έχει διατυπωθεί προς το παρόν σε τρεις δεσμευτικές γλωσσικές αποδόσεις (αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά). Πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι να διατυπωθεί σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης, με εξίσου δεσμευτική ισχύ. Η Επιτροπή, με τον τρόπο αυτό, εστιάζει μεταξύ άλλων την προσοχή στην γλωσσική πολυμορφία την οποία ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης εντάσσει στα δικαιώματα, τις ελευθερίες

²⁶ Βλ. http://ec.europa.eu/commission_barroso/president/press/reports/index_fr.htm

και τις αρχές που διακηρύσσει. Η πολυγλωσσική διατύπωση της άδειας διευκολύνει συγχρόνως την διεθνή εφαρμογή και ερμηνεία της EUPL, χωρίς ωστόσο να επηρεάζει την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου. Η EUPL, σε αντίθεση με τις περισσότερες γνωστές άδειες, προβλέπει ρητά το εφαρμοστέο δίκαιο και το αρμόδιο δικαστήριο σε περίπτωση διαφοράς, αναδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό την διαφοροποίηση του νομικού πολιτισμού της Ένωσης.

Με γνώμονα αυτές τις επισημάνσεις, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενθαρρύνει την χρήση του ελεύθερου λογισμικού σ' ένα διαφανές και ασφαλές νομικό πλαίσιο, πρόσφορο να ανταποκριθεί στην αντιμετώπιση προβλημάτων που ενδέχεται να προκύψουν στην πράξη.

=/=